

ההדרגה בין המצוות: האם קיימות מצוות

חשובות יותר מאחרות?

תרי"ג מצוות

לפני מתן תורה קבלת המצוות (לצדיקים פרטיים) נעשתה בהדרגה: אדם הראשון נצטווה על שש מצוות¹, נח נצטווה על אבר מן החי², אברהם אבינו ע"ה נצטווה על המילה, יעקב על גיד הנשה, יהודה על היבמה. במצרים העם נצטווה על מילה וקרבת פסח³. ואחרי יציאת מצרים (במדבר, במרה), אף שעדיין לא נצטוו עליהן, ניתנה לעם ישראל מקצת פרשיות של תורה: שבת, כבוד אב ואם, פרה אדומה ודיני ממונות⁴, כדי שיתרגלו לעניני תורה ומצוות. אבל בסיני נצטוו על תרי"ג מצוות⁵. [וכתב הרמב"ם (חולין ז, ו) שאע"פ שגם לפני מתן תורה נצטוו אבותינו לקיים מצוות, אין אנו מחויבים בהם היום משום אותו צווי, אלא משום שנצטוונו במתן תורה].

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹ מדרש רבה פרשת בראשית פרשה טז סימן ו; וראה סנהדרין נו עמ' ב'.

² בראשית ט, ד ומדרש אגדה בראשית פרשת נח ט, ד.

³ ראה רש"י על שמות יב, ו.

⁴ ראה רש"י על שמות (טו, כה עם פירוש רש"י כפשוטו ע"פ הרמב"ן); רש"י על שמות (כד, ג) ע"פ סנהדרין נו עמ' ב'.

⁵ מנורת המאור פרק ו - המצוות עמוד 386 בשם שמות רבה.

מספר המצוות מבואר בפרוש בגמרא⁶: דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא: מאי קרא? "תורה צוה לנו משה מורשה", תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי (611), אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, עכ"ל הגמרא.

היות ולא מבואר בתורה עצמה או בגמרא רשימה מדויקת של התרי"ג מצוות, כבר מתקופת הגאונים, ובעיקר בתקופת הראשונים, קמו רבותינו לחבר "ספרי המצוות"⁷. לעתים קרובות נחלקו⁸ בענין המצוות הנמנות בתרי"ג⁹. הרמב"ם התייחס לזה בהקדמתו וז"ל: נשתבש שבוש גדול

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

⁶ מכות כג: וראה גם מקורות נוספים בגמרא שמוזכרים בהם שישנם תרי"ג מצוות: שבת (פז:); נדרים (כה.); שבועות (כט.).

⁷ ראה בסוף המאמר בנספח 2, רשימת ספרי המצוות לאורך הדורות.

⁸ לדוגמא, האם הנאמר בעשרת הדברות "אנכי יי א-לוהך" חלק מהתרי"ג מצוות? לפי הרמב"ם (ספר המצוות, מצות עשה א) "המצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו להאמין הא-לוהות, והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו ית' אנכי יי א-להיך", עכ"ל. כך למד הרמב"ם מהגמ' מכות כג: הנ"ל (וראה לקמן בנספח 2). לעומתו, הרמב"ן בהגהותיו על הרמב"ם כתב שבעל ההלכות לא מנה "אנכי יי א-לוהך" בכלל תרי"ג המצוות. וביאר בדעת בעל ההלכות "שאינ מנין תרי"ג מצוות אלא גזירותיו יתע' שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתע' שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות לא ימנה בחשבונן". וראה ברמב"ן בדעת בעל ההלכות פירושו לגמ' מכות (כג:).

⁹ ובהתוסף כל המצוות הנמנות בין ספרי המצוות השונים, מגיעים ל-853 מצוות שה"כ (כ"כ בספר קיצור תרי"ג מצוות לר' יעקב כוה"י).

בזכרון הדברים המנויים. וזה מפני שנעלם מהם עניני אלו השרשים הארבעה עשר אשר אין ראוי למנות בכלל הזה המצוות, ע"כ.

שויון בין המצוות?

אחרי שמבואר בגמרא שיש בתורה תרי"ג מצוות (רמ"ח מצוות עשה - ה"עשין", ושס"ה מצוות לא תעשה - ה"לאוין"), ההבנה הראשונית היא שהיות כל אחת מהן חלק מהתורה, כולן חשובות וגדולות בשווה. הבנה זו מתחזקת לאור מאמרי חז"ל רבים המבארים את חשיבות כלל המצוות כולו.

לפעמים המצוות משולות לאברי גוף האדם¹⁰. ולפי זה, כמו שלכל אבר ואבר שבגוף תפקיד וחשיבות משלו ואין האדם מוכן להפקירו ולוותר עליו, כן הוא לגבי המצוות: כל מצוה ומצוה חשובה ואסור לעזובה ולוותר עליה.

גם במדרש¹¹ הוזכר שאברי האדם הם כנגד המצוות מכיון שעל ידם מקיימים אותן, וז"ל: בסיני נצטוו על תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה, כנגד רמ"ח איברים שיש באדם, וכל אבר ואבר אומר לו לאדם, בבקשה ממך, עשה המצוה הזאת עמי; ושס"ה מצוות לא תעשה, כנגד ימות החמה, שהם שס"ה יום, וכל יום ויום אומר לו לאדם, בבקשה ממך, אל תעשה בי עבירה זאת.

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹⁰ ראה לדוגמא בגמ' מכות כג: שרמ"ח מצוות עשה באות כנגד רמ"ח אברי האדם, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד גידי האדם (פירושי סידור התפילה לרוקח [פח] נשמת כל חי עמוד תקח: העולם נברא בשביל האדם שס"ה יום בשנה שס"ה גידים באדם).

¹¹ ספר מנורת המאור (פרק ו - המצוות עמוד 386) בשם מדרש שמות רבה.

גם החפץ חיים בהקדמתו לספר שמירת הלשון העלה את חשיבות כל תרי"ג המצוות וקיומם ע"פ ענין אברי האדם, וז"ל: ידוע הוא דכל אדם יש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים, ועליהם מלובשים הרמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים, ... ועל כל אבר ואבר של הנפש מלובש מלמעלה אבר הגוף המכונה כנגד אבר ההוא, כמו הבגד על הגוף. וכנגד זה נתן לנו הקדוש ברוך הוא רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה והם מחולקים גם כן על האברים, ... וכשאדם מקיים בעולם הזה איזה מצוה באיזה אבר, שורה לעתיד לבא אור ה' על אותו אבר, ואותו אור הוא המחיה את האבר ההוא, וכן כל מצוה ומצוה. נמצא דכשהאדם מקיים הרמ"ח עשין אז הוא האדם השלם המקודש לה' בכל אבריו וזהו מה שנאמר בפרשת ציצית "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לא-להיכם". אבל אם ח"ו תחסר לו מצוה אחת מרמ"ח עשין שהשליכה אחר ג'12, ולא עשה תשובה על זה, יחסר לו לעתיד לבא בנפשו האבר המכונה נגד המצוה ההיא. וזהו מה שאמרו בברכות (כו.) "מעוות לא יוכל לתקון", זה שביטל קריאת שמע של ערבית או קריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית. וכשהאדם זהיר מלעבור על הלאוין שבתורה הוא ממשיך אור הקדושה על גידי נפשו, וכשלא יזהר יהיו ח"ו מקולקלין, כמו שמבואר באורך בספר שערי הקדושה פרק א' עיין שם. ומזה יוכל להתבונן כל אדם איך שצריך להיות זהיר בכל התרי"ג מצוות בכל כחו בימי חייו, כי הם הם הממשיכין חיותו לנצח באברי וגידי נפשו. כמו שכל אחד רוצה להיות שלם בכל אבריו בעולם הזה שלא יהיה בעל מום אף באבר קטן שבקטנים, עכ"ל.

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹² גו, היינו גוף. ראה במצודת ציון על ספר מלכים א (יד, ט ואתי השלכת אחרי גוך) שפירש "גוך" – גופך, כמו "ושבט לגו כסילים" (משלי כו, ג).

העצמה הטמונה אפילו במצוה בודדת מבואר במשנה (קידושין א, י): כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ. ומפרש בגמ'¹³ כגון שייחד לו מצוה אחת לעשותה (וביאר בשו"ת שבט הלוי ח"ז בהקדמה, דר"ל שלא עבר עליה מימיו). ובגמ' לא הצביעו חז"ל על מצוה מסוימת, אלא כל מצוה ומצוה מסוגלת שתתקיים על ידה הבטחת ההטבה ואריכות ימים הנ"ל.

וכך כתב במנורת המאור¹⁴ וז"ל: כל העושה אחת מתרי"ג כתקנה וכמאמרה, לשמה, מאהבה, מבלי שישתף בה כוונה לדבר אחר, כגון להתפאר בה ולבקש שכר עליה, זכה בשבילה לחיי העולם הבא. והראייה הברורה לזה הא דגרסי' בפ' קמא דמ' ע"ז: מעשה ונכנס ר' חנינא בן תרדיון לבקר את ר' יוסי בן קיסמא שהיה חולה. התחיל ר' יוסי להוכיחו על מה שהיה מסכן בעצמו ולמד תורה ברבים בשעת השמר. ואמר לו, חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה, שהחריבה את עירו ושרפה את היכלו, ושמעתי עליך שאתה מקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח בחיקך. אמר לו, מן השמים ירחמו. אמר לו ר' יוסי, אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני עליך אם לא ישרפו אותך וספר תורה עמך. מיד נתיירא ר' חנינא שמא ישיגנו העונש לעולם הבא. ושאל את ר' יוסי ואמר לו, מה אני לעולם הבא. אמר לו ר' יוסי, כלום בא מעשה לידך, ר"ל שתזכה לחיי העולם הבא. אמר לו, גבאי של צדקה הייתי. פעם אחת הפרשתי מעות לסעודת פורים, ונתחלפו לי במעות של צדקה, וחלקתים לעניים, ולא נטלתים מכיס של צדקה. אמר ליה ר' יוסי, אם כן, עם חלקך יהי חלקי ועם גורלך יהא גורלי.

הרי נתבאר מדבר זה, כי בשביל מצוה אחת שהיה נזהר בה, בשרו בטובה השלימה לעולם הבא, ע"כ.

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹³ ירושלמי קידושין א, ט.

¹⁴ פרק ו – המצוות, שער הראשון, עמוד 401, בשם הרמב"ם.

ברור א"כ שכל המצוות חשובות ואין לנו להעדיף מצוה על חברתה. לא לחנם חז"ל כינו מצוה שאינה פופולרית בעיני האדם בשם "מת מצוה"¹⁵.

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹⁵ ראה בספר שמירת הלשון (ח"א חתימת הספר פ"ג) וז"ל: ידוע הוא מה שכתוב בספר חרדים דמצוה שאין לה דורשין, היא כמת מצוה. ומצוה שאין לה רודפין, רדוף אחריה לעשותה. מפני שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכל. וכבר ידוע גדול ענינו של מת מצוה ממה דאמרו (ברכות כ') דאפילו כהן גדול ונזיר והולך לשחוט פסחו ולמול את בנו שאינו מטמא לקרובים, אבל מטמא הוא למת מצוה כדי שלא יהיה מונח בבזיון. ועתה נחזי אנן, הלא מת מצוה הוא רק חומר בעלמא בלא נפש רוח נשמה, ואעפ"כ מפני שהיה החומר הזה מקום משכן לנפש הישראלי הקפידה התורה כל כך על בזיונו, והתירה אפילו לכהן גדול ונזיר, ותתבטל עי"ז שחיטת הפסח ומילת הבן, להטמא לו ולעסוק בצרכיו. קל וחומר בענין התורה הקדושה, ש"יקרה היא מפנינים" (משלי ג, טו), והיא שעשועיו של הקדוש ברוך הוא כמ"ש (משלי ח, ל) "ואהיה שעשועים יום יום", אם מצוה אחת ממנה ח"ו מוטלת בבזיון כמה אנו חייבין להתחזק בזה שלא תקטרג עלינו למעלה, עכ"ל.

מצוות קלות וחמורות

הגם שכל מצוה חשובה כנ"ל, ואחרי שהתאמת אצלנו הידיעה הברורה שאין לנו השגה בערכן וחשיבותן של המצוות, עכ"ז ניתן להכחיש את ההבנה הספונטנית שכל המצוות שוות. בהתבוננות בדברי חז"ל, וכלי להפחית את חשיבות כלל המצוות, אי אפשר להתעלם מהדרגה מסוימת בין מצוות התורה (וכמו שבגוף יש אברים המשפיעים על חיי אדם ממש, כמו המוח והלב ויש אברים שלמרות חשיבותם אין סכנת חיים בהעדרם).

מקור בדברי חז"ל להדרגה זו נמצא במשנה¹⁶: רבי אומר... והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות¹⁷.

ניתן ללמוד ממשנה זו חשיבות קיום כל המצוות, וגם ענין ההדרגה שביניהן:
 "הוי זהיר": היינו הזהירות הנדרשת לקיום כל מצוה. ומבואר במדרש תנחומא (עקב, א) שאפי' דוד המלך ע"ה פחד מהמצוות הקלות (שאוּלֵי

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

¹⁶ אבות ב, א.

¹⁷ וראה עוד במדרשים: ביקש משה לעמוד על מתן שכרן של מצוות (מדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן טז, ובילקוט שמעוני פרשת כי תשא רמז שצה); ביקש שלמה לעמוד על מתן שכרן של מצוות (קהלת רבה פרשה יב [א, י], ובמדרש תהלים מזמור ט). ובתורה תמימה (קהלת יב, י על הפסוק "ביקש קהלת למצא דברי־חפץ" וכו') כתב, וז"ל: ביקש לעמוד על מתן שכרן של מצוות ושל תורה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא, וכתוב יושר דברי אמת, כבר כתבתי על ספר הישר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך.

לא קיימן כראוי)¹⁸, וז"ל: דוד היה מתיירא מיום הדין, והיה אומר רבון העולמים איני מתיירא מן המצוות החמורות שבתורה, שהן חמורות. ממה אני מתיירא? מן הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לאו, מפני שהיא קלה. ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה¹⁹.

"במצוה קלה כבחמורה": היינו שבמשנה זו מבואר ג"כ שישנן מצוות קלות ומצוות חמורות²⁰, ואין כל המצוות שוות. ובתפארת ישראל²¹ כתב שכל מצוה תתן השלמה אחרת לנפש, דצרכי הנפש הם כצרכי הגוף, דהיינן והזהב חשובים יותר, והלחם והברזל נצרכים יותר, כ"כ יש מצוות ששכרן רם ונישא, ויש שאינן מנושאים ורמים כל כך, אבל נצרכים יותר למעלות תחתונות של הנפש, ולכן העלים הקדוש ברוך הוא מלהודיע שכרן, כדי שירדוף אחר כולן, שכולן צריכים לו.

≈≈≈≈≈≈≈≈≈ בית שער למצוות – הערות ≈≈≈≈≈≈≈≈≈

¹⁸ וראה בזה בספר הקל קול יעקב (על דברים, פ' עקב) שכתב מו"א ר' הלל בקיש הי"ו.

¹⁹ לכן דוד הע"ה אמר "למה אירא בימי רע עון עקבי יסבני" (תהלים מט, ו). כמבואר ברש"י (דברים ז, יב) ש"עקב" מרמז למצוות הקלות: והיה עקב... המצוות הקלות שאדם דש בעקביו.

²⁰ אין הכוונה שאין חשיבות במצוות הקלות ח"ו, אלא שביחס למצוות אחרות מוגדרות הן כקלות. וכמ"ש במנורת המאור (פרק ו - המצוות עמוד 404) שאין מצוה קלה מצד עצמה ומה שהגדירו במשנה חלק מהמצוות כקלות, ניתן להסביר בג' אופנים: או שהיא נוחה לעשותה (ללא יגיעה או חסרון כיס); או ביחס לאחרות, "כשתעריכנה לזולתה לפי העונש, תמצא קלה וחמורה" (דתניא [שבועות יב:]; ואלו הן קלות עשה ולא תעשה, חמורות כריתות ומיתות ב"ד); או לפי חמדת הנפש לאותה עברה, כגון שנגדיר "קלה" (ועונשה חמור) מצוה לא תעשה שהנפש אינה חומדת אותה ואינה מתאוה לה בשביל שהיא נמאסת. ונגדיר "חמורה" (ועונשה קל) מצוה שחומדת אותה הנפש ומתגברת התאוה ויצר הרע מקטרג עליה.

²¹ יכין, על אבות ב, א אות ד.

הדרגה זו קיימת בין במצוות עשה ובין במצוות לא תעשה. אמנם קיים הבדל גדול בין שתי הקבוצות:

הרמב"ם²², ביאר שברוב המצוות "לא תעשה" עונש העובר עליהן מפורש בתורה. מכיון שאין העונש שווה לכל לאו, מובן לפי דרגות העונשים איזו מצוות "לא תעשה" קלות או חמורות יותר. ע"פ נתון זה מונה הרמב"ם שמונה מדרגות זו למעלה מזו, וז"ל: המדרגה הראשונה, והיא החמורה שבהן - הם הדברים אשר חייב בהם סקילה. והמדרגה שלמטה מזו - מחוייבי שריפה. והשלישית - מחוייבי הרג. והרביעית - מחוייבי חנק. והחמישית - מחוייבי כרת. והששית - מחוייבי מיתה בדי שמים. והשביעית - מחוייבי מלקות. והשמינית - לאוין שאין לוקין עליהן. ומאלה המדרגות נדע גודל החטא וקוטנו, ע"כ.

בשונה למצוות לא תעשה, לא ניתן ללמוד חשיבות ה"עשיין" ע"פ גודל שכרן מכיון שלא נתבאר בתורה שכר המצוות. כמו כן, לא ניתן לדרג את ה"עשיין" ע"פ העונש הצפוי למי שאינו מקיים את המצוות, מכיון שלא פירשה התורה עונש המבטלן (אלא אצל פסח ומילה בלבד, שהן בכרת)²³.

≈≈≈≈≈≈≈≈≈ בית שער למצוות – הערות ≈≈≈≈≈≈≈≈≈

²² בפירושו על המשנה אבות (ב, א).

²³ חשוב לציין שביטול מצות עשה הוא דבר חמור (למרות שבדרך כלל, לא מבואר בתורה שנענשים על זה). ראה בענין זה את מ"ש במנורת המאור (פרק ו - המצוות עמוד 405-406) ש"תעו מקצת בני אדם וחשבו כי המבטל מצות עשה לא יקרהו עון, רק אם עשה מצוה תכתב בספר זכיותיו, ואם יתירשל ובטלה לא הרוויח ולא הפסיד, וגרם להם זה ליקל בעיניהם ביטול המצוות, ומי שנודמן לו עשיית מצוה בלא יגיעה ובלא טורח יעשנה, ואם יקשה בעיניו עשייתה, בין מצד טורח גופו בין מצד חסרון כיסו, מתעצל ונמנע מלעשותה". וזה אינו "כי הפסד שכר מצות עשה קשה מעונש העובר על לא תעשה". ודבר זה מובן מן המושכל: "כי יותר ראוי להעניש מבטל מצות עשה מן העובר על לא תעשה. כי המבטל מצות עשה היא סבת התרשלותו ועצלותו בה, מצד

לפיכך הדגיש התנא במשנה שראוי להשתדל בכללן, "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות".

ובטעם שלא מברואר בתורה מהו שכר ה"עשיין", כתב המאירי²⁴ שה' לא רצה לגלות בפירושו את שכר המצוות כדי שלא נעזוב אותן הפחות רווחיות.

וכתוב במדרש²⁵ משל למה הדבר דומה, למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פרדסו סתם, ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס שלא יניחו דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה. בערב קרא לכל אחד ואחד, א"ל תחת איזה אילן עשית? א"ל תחת זה, א"ל פלפל הוא שכרו זהוב אחד. קרא לאחר אמר לו תחת איזה אילן עשית? א"ל תחת זה, אמר לו שכרו חצי זהוב פרח לבן הוא. קרא לאחר א"ל תחת איזה אילן עשית? א"ל תחת זה, א"ל זית הוא שכרו מאתים זוז. אמרו לו לא היית צריך להודיע אותנו איזה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו? אמר להם המלך אילו הודעתי היאך היה כל פרדסי נעשה.

כך לא גילה הקדוש ברוך הוא מתן שכרן של מצוות חוץ משתי מצוות, החמורה שבחמורות והקלה שבקלות: כבוד אב ואם חמורה שבחמורות,

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

פריקות עול וזלזולו בעבודת בוראו, אבל העובר על לא תעשה, גרמה לו התגברות יצרו עליו והנאתו בעבירה, ואם ישוב מהם, והתודה לאל ויבקש ממנו מחילה [וסליחה], יסלח לו, וחוזר כאלו לא חטא. אבל ביטול מצות עשה הוא הפסד שאין לו [חלף], וחסרון שאינו מתמלא, ואבדה שאין לה השבה לעולם "עכ"ל, וראה שם עוד ראיות לזה.

²⁴ בית הבחירה על משנה אבות ב, א.

²⁵ דברים רבה (ו, ב), וכן הוא פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כג - י' הדברות פ' תליתאה ד"ה אורח חיים; במדרש תנחומא (בוכר) פרשת עקב אות ג' ד"ה והיה עקב; במדרש תהלים (שוחר טוב; בוכר) מזמור ט; וברש"י, רבינו יונה, ובמגן אבות לרשב"ץ, על פרקי אבות א, ב. וראה גם ברש"י על משלי ה, ו.

ומתן שכרה אריכות ימים שנא' (שמות כ, יב) כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך. והקלה: שילוח הקן, ומהו שכרה אריכות ימים, שנא' (דברים כב, ז) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים.

ובמרכבת המשנה²⁶ כתב, וז"ל: והנה זה המשל הוא רומז ענין עצום, שכל מצוה ומצוה היא אבר מאיברי המרכבה והצורה העליונה, ועל כן רמ"ח כנגד רמ"ח איברי האדם שהיא דוגמא עליונית.

ולפי זה עלינו לקיים את תרי"ג מצוות התורה ולהיזהר במצוה קלה כבחמורה ואין לנו להתעסק רק במצוות ששכרן גדול, מפאת חשיבותן של המצוות.

ועכ"פ לעניננו, מבואר שישנה הדרגה בין המצוות, אלא שבניגוד למצוות לא תעשה, לא ניתן לקבוע חשיבות העשין ע"פ שכרן או עונש המבטלן מכיון שלא גילו לנו שכר ועונש המצוות "עשה", וכן"ל.

אמנם, בדברי הרמב"ם²⁷ נמצא שאף על פי שלא התבאר שיעור חיוב המצוות, יש עכ"פ דרך לדעת אם יש שכר גדול בקיומן, והוא שכל מצות עשה שעונש העובר עליה גדול²⁸, גם שכר המקיימה גדול. לדוגמא מביא הרמב"ם שמצות מילה, קרבן פסח ועשיית מעקה, "כל אלו מצוות עשה, אבל חייב אשר יעשה מלאכה בשבת סקילה, ואשר יבטל המילה או

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

²⁶ לר"י אלאשקר, על אבות (ב, א).

²⁷ על המשנה אבות ב, א.

²⁸ ביאור: לא מדובר בעונש המבטל מצוות עשה, כי עונשי המבטלן אינם מוזכרים בתורה (חוץ מעונש המבטל מצות מילה וקרבן הפסח), וכן"ל. אלא כאן מדובר בעונש המיועד לעובר על לאו המקביל למצוות עשה. כגון שבמקביל למצוות עשיית מעקה, קיים הלאו של "לא תשים דמים", שנאמר (דברים כב, ח) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כייפל הנפל ממנו".

הקרבתן במועדו כרת²⁹, ואשר ישים דמים בביתו לאו. ומזה תדע ששכר שבייתה בשבת גדול מאד, יותר משכר המילה, וששכר המילה גדול אצל ה' משכר עשיית מעקה. וזה הוא ענין אומריו הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה³⁰.

עד כאן מבואר שיש הדרגה בין מצוות התורה, וניתן לקבוע חומרת העובר על לאו ע"פ עונשן של העברות, וגודל שכר המצוות עשה לפי עונש המבטלן.

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

²⁹ כאן מבואר שמילה וקרבתן פסח שווין לענין השכר מכיון שעונש אחד לשניהם. אמנם ראה בב"י (יו"ד סי' רס) שמצוות מילה גדולה מקרבתן פסח מכיון שיש למצוות מילה מעלות שאין בקרבתן פסח. ומכאן מבואר שההדרגה בין המצוות יכולה להיות ג"כ בגלל מעלותיה של המצוה. וז"ל הב"י: ומה שכתב [הטור] וגדולה היא משאר מצוות עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עליה שלש עשרה בריתות. כלומר אף על פי שפסח מצוות עשה שחייבים עליה כרת, מכל מקום לא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות כמו שנכרתו על המילה, ע"כ. קביעות גדלות המצוה על פי מעלותיה מצאנו ג"כ אודות מצוות תפילין, כמבואר בבית יוסף (או"ח סי' לז) שאין לך גדולה בכל מצוות עשה שבתורה יותר ממצוות תפילין שהוקשה כל התורה כולה לתפילין. וכך הוא בשו"ע שם: גדול שכר מצוות תפילין, וכל מי שאינו מניחם הוא בכלל פושעי ישראל בגופן. ובעטרת צבי (שם ס"ק א') פירש, וז"ל: שמאריך ימיו, וגם מובטח שהוא בן עולם הבא, וגם אין גיהנם שולט בו, ונמחלין לו כל עוונותיו. ומכאן מובן שיתכן שנתונים אחרים ג"כ - חוץ מחומרת העונש ומעלות המצוה - ישפיעו על מעמד מצוה מסוימת להיות בין החשובות, וכמבואר בהמשך מאמרנו זה.

³⁰ אמנם אם הנתון הקובע את שכר המצוה הוא רק גודל עונש העובר עליה, יוצא ששכר מצוות תלמוד תורה אינו כל כך גדול (מכיון שאין אפי' עונש מלקות על ביטול תורה דהוי מבטל עשה). וזה צ"ע, כי איך יתכן לומר ששכר מצוות ת"ת פחות יחסית, והרי רבו המקורות להעיד על גודל שכר ת"ת (כגון מ"ש במשנה אבות סוף פרק ב: אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה וכו'), כמבואר לקמן.

הגדולה שבכל המצוות

בנוסף לדירוג המצוות ע"פ עונש המבטלן, חכמי ישראל לדורותיהם הצביעו לפעמים על מצוה מסוימת כ"גדולה שבכל המצוות" (בלי להסביר תמיד הסיבה לכך).

בחיפוש אחרי אותן המצוות, מצאנו שכך נכתב אודות מספר מצוות (שהן "המצוה הגדולה"). וא"כ נשאלת השאלה: האם ניתן לומר שקיימת מצוה שהיא יותר גדולה משאר מצוות, או שכך כתבו אותם חכמים על מצוה שראו בה כעיקרית, והביטוי "גדולה שבכל המצוות", לאו דווקא?³¹

מצוות שעליהן נאמר "גדולה משאר מצוות"

הביטוי "גדולה מכל המצוות" מוזכר בספרות התורנית מספר פעמים אודות מצוות שונות. דבר זה קשה להבנה, איך ניתן לומר על מספר מצוות שכל אחת היא "הגדולה מכל המצוות"? התמיה מתעוררת ביתר שאת כשמחבר אחד משתמש בביטוי זה אצל כמה מצוות.³²

~~~~~ בית שער למצוות – הערות ~~~~~

³¹ נדגיש שלא מתייחסים כאן לאדם הפרטי, אלא רק באופן כללי. והיינו שלאדם אחד יתכן שמצוה מסוימת תהא בשבילו נצרכת יותר לפי צורך השלמת תיקון נשמתו, וכגון שחזר בגלגול בעיקר כדי לקיים אותה המצוה (ראה בהקדמה טז' לשער הגלגולים ובהקדמת הר"מ גאליקו לשער המצוות, כמבואר במאמר "חזון במצוות" לרה"ג רחמים ניקרוש שליט"א). אבל כאמור, כאן עוסקים בחשיבות המצוות וההדרגה שביניהן ללא התייחסות לאדם הפרטי.

³² כמו רבי יוסף קארו, שבשו"ע (יו"ד סי' רס) כתב אודות מצות ברית המילה שהיא "גדולה משאר מצוות עשה", ובב"י (או"ח סימן לז, בשם הרא"ש) כתב

ושמעתי מידידי ר' שמואל דרמון שליט"א לתרץ בפשטות שיתכן שחז"ל לדורותיהם הפליגו לפעמים לכתוב על מצוה מסוימת שהיא "גדולה משאר מצוות" לפי צורך השעה, כדי לחזק את הדור במצוה שראו בחכמתם שצריכה חיזוק.

ונציין שרעיון כזה מוזכר בפירוש הב"ח על הטור בהלכות מילה (יו"ד רס"א, כמ"ש בספרי בן בא לנו עמ' 38): שם הב"ח מסביר ע"פ יסוד זה למה הטור, שאינו ספר מוסר וחיזוק אלא ספר הלכות, האריך בטעמי חשיבות וגדולת מצות המילה, וראה שם.

ואמנם על אף תשובה נפלאה זו, ניתן לשער שבמשך הדורות גם מצוות אחרות היו לפעמים צריכות חיזוק, ועכ"ז לא זכו בכינוי "גדולה משאר מצוות". לכן נראה שיש עדיין צורך להציג את אותן המצוות שעליהן נאמר הכינוי הנ"ל, ולדון בישוב מאמרי חז"ל, מזווית אחרת.

ואכן, ליתר הבנה וכדי לתרץ את תמיהתנו הנ"ל, נציג כעת מספר מצוות עיקריות שעל כל אחת מהן נאמר שהיא "המצוה הגדולה שבכל המצוות"³³.

לאור זאת יתבאר ע"פ איזה נתונים נקבעו אותן המצוות כ"גדולות מכל המצוות" ואיך שייך לומר כך על כמה מצוות שונות.

≈≈≈≈≈≈≈≈ בית שער למצוות – הערות ≈≈≈≈≈≈≈≈

"שאיך לך גדולה בכל מצוות עשה שבתורה יותר ממצוות תפילין". גם מחבר השו"ע הרב והתניא כתב כעין זה אודות ארבע מצוות שונות (כמבואר לקמן).

³³ המצוות מוצגות לפי סדר הא-ב.